

Școala Doctorală Multidisciplinară
Domeniul de Doctorat: Științe Politice

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Combaterea și prevenirea terorismului
la nivelul Uniunii Europene. De la cooperarea interguvernamentală
către o arhitectură integrată a demersurilor instituționale specifice

Conducător științific: Prof. Univ. dr. Adrian Pop

Autor: Gabriela Cristina Șpaiuc

București, 2024

Cuvinte precum **violența, tulburarea ordinii publice și statul de drept** denotă provocările și fundamentul pentru funcționarea aspectelor ce țin de viața socială, economică și politică, respectiv de conduita publică pasibilă de sancțiuni. Rolul măsurilor de ordine publică, în sensul punerii efective în aplicare a acestora prin intermediul instituțiilor specializate de la nivelul statelor, nu poate fi contestat în construcția statului democratic, reprezentând un instrument de protejare a cetățenilor în interiorul statelor, precum și o garanție pentru respectarea de către structurile statului a limitelor privind competențele atribuite prin lege. În acest sens, ordinea publică este strâns legată de asigurarea respectării drepturilor și libertăților politice și civile. Pe de altă parte, valori esențiale precum **securitatea națională** indică, în mod vădit, o importanță majoră în ceea ce privește protejarea cetățenilor, semnificația extinzându-se până la existența statului. Deși implicațiile eșecului privind asigurarea securității naționale sunt majore, proiectarea și implementarea eficientă a normelor în acest domeniu este complexă și atrage un **grad ridicat de dificultate în privința identificării instrumentelor care să garanteze securitatea statelor.**

Securitatea este în mod tradițional definită în legătură cu o amenințare externă, ce implică adoptarea de răspunsuri prin raportare la mediul internațional, în acest sens statele având la dispoziție instrumente diverse de cooperare, precum constituirea de alianțe internaționale. De asemenea, organizațiile internaționale sau cele de apărare colectivă funcționează în baza unui mandat menit să ofere condițiile pentru cooperarea internațională, asigurarea păcii și securității internaționale și respectarea dreptului internațional. Abordările teoretice pe marginea conceptului de securitate reflectă dificultatea de a trata problema securității în interiorul statelor și în cadrul oferit de cooperarea internațională. Acestea dezvăluie varietatea elementelor circumscrise securității și, concomitent, complexitatea demersului privind identificarea unui răspuns cuprinzător, principala abordare constând în **evocarea naturii fizice a amenințării, bazată pe apărare și aspecte militare specifice statului.** Contribuțiile teoretice mai recente oferă argumente referitoare la **securitatea indivizilor**, alături de securitatea statului (națională), precum și în legătură cu alte dimensiuni ale securității, precum cea **ontologică.**

Domeniul studiilor privind terorismului, parte a studiilor de securitate, însă cu numeroase valențe multidisciplinare, ocupă la acest moment un loc central, cu ani în urmă fiind doar un domeniu secundar al științelor sociale. Cercetarea terorismului prezintă însemnătate raportat la dimensiunea și caracteristicile din prezent ale fenomenului, precum și în actualul context de securitate de la nivel internațional. Totodată, **importanța temei** derivă din

consecințele terorismului asupra cetățenilor, comunităților, societăților, statelor și, în definitiv, asupra oricăror forme de organizare politică sau socială, prin faptul că vizează „intimidarea gravă a unei populații și constrângerea nelegitimă exercitată asupra unui guvern sau a unei organizații internaționale cu intenția de a provoca sau de a împiedica îndeplinirea unui anumit act politic sau administrativ...”¹. Atentatele teroriste majore produse pe teritoriul Statelor Unite ale Americii și pe cel european au avut urmări profunde în ceea ce privește **eforturile Uniunii Europene (UE) de a promova responsabilitatea comună și de a asigura un grad cât mai ridicat de securitate internă**. Totodată, au pus la încercare **arhitectura europeană de securitate**, oferind în același timp premisele **integrării demersurilor instituționale specifice combaterii și prevenirii terorismului la nivelul Uniunii**.

Cu privire la **stadiul actual al cunoașterii problematicii abordate**, precizăm că impactul în rândul opiniei publice, care decurge inclusiv din faptul că autorii actelor de terorism vor să impresioneze și să confere vizibilitate actelor de terorism, a facilitat răspândirea popularității subiectului. În acest fel, scrierile referitoare la terorism sunt numeroase, cu precizarea că nu toate contribuie la înțelegerea activității teroriste și a reacțiilor de răspuns la aceasta, domeniul fiind expus dezinformărilor și prezentărilor controversate cu privire la utilizarea terorismului, luând în considerare inclusiv valențele politice ale fenomenului. **Literatura de specialitate** care contribuie la dezvoltarea cunoașterii în domeniul de referință, deși numeroasă în ceea ce privește tratarea subiectului din prisma contribuției Uniunii cu privire la protejarea spațiului de libertate, securitate și justiție (SLSJ), precum și în ceea ce privește dimensiunea externă a securității și apărării europene, abordează într-o măsură mai mică problematica specifică a **terorismului analizat ca element central al eforturilor Uniunii** în acest sens. Totodată, aspecte referitoare la **rolul instituțiilor europene în procesul de stabilire a agendei externe** au fost analizate în ceea ce privește misiunile civile și militare din cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC). Din această perspectivă, teza abordează inclusiv rolul instituțiilor europene în modelarea politicilor de securitate internă, prin utilizarea ipotezei că progresul a fost posibil în baza unor factori asociați atât nivelului politic, cât și celui administrativ/birocratic.

Lucrarea se încadrează în **tema** mai largă a **provocărilor la adresa securității europene** și a răspunsurilor formulate de autoritățile competente, atât în plan european, cât și

¹ *Directiva (UE) 2017/541 a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2017 privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului și de modificare a Deciziei 2005/671/JAI a Consiliului*

național. Ipoteza centrală este că Uniunea Europeană s-a angajat să îndeplinească rolul de **vector esențial pentru securitatea statelor membre și a Uniunii**. Analiza demersurilor instituționale și mecanismelor dezvoltate de Uniune în scopul combaterii terorismului contribuie la înțelegerea nuanțelor aferente limitărilor și reușitelor UE în domeniul securității interne și externe.

Obiectivele fundamentale ale lucrării cuprind următoarele: a) studierea modului cum relaționează politicile, documentele programatice esențiale, instrumentele instituționale și mecanismele UE de combatere și prevenire a terorismului între ele; b) evaluarea eficacității acestora, printr-un sistem specific de cuantificare; c) sugerarea unui model integrat (JAI-PSAC) de combatere și prevenire a terorismului la nivelul UE prin care să fie îmbunătățită eficacitatea demersurilor întreprinse. Produsul cercetării s-a realizat prin utilizarea de metode de cercetare cantitative și calitative, atât de tipul documentării (metoda cantitativă a **analizei statistice a datelor**), cât și al analizei (metoda calitativă a **analizei comparative a documentelor**, metoda calitativă a **studiului de caz**, precum și **analiza de discurs**), preluate din domeniul istoriei/relațiilor internaționale, dar și din domenii conexe.

Lucrarea este structurată în **6 capitole**, fiecare dintre acestea împărțit în subcapitole, sub-subcapitole, sub-sub-subcapitole, după caz. Cuprinsul reflectă perspectiva asupra tratării temei și obiectivelor de cercetare, respectiv **viziunea sincronică** (nivelul Uniunii și nivelul individual al statelor, provocările la adresa securității – respectiv amenințările și crizele – și modul de relaționare a politicilor europene în contextul respectivelor provocări) și, totodată, reflectă **viziunea diacronică** (evoluția în timp a nivelului de ambiție al Uniunii în domeniul securității și, mai specific, în privința prevenirii și combaterii terorismului). Din această ultimă perspectivă, atenția acordată succesiunii negocierilor dintre state permite distanțarea de interpretarea secvențelor sau momentelor punctuale, care nu va ține cont de aspecte referitoare la rolul instituțiilor europene. Cadrul organizațional structurat al instituțiilor imprimă procesului decizional european caracteristici care evidențiază contribuția acestora la conceperea și modelarea politicilor. Aceste elemente sunt mai clar surprinse prin recurgerea la instrumente teoretice adecvate pentru urmărirea dezvoltării instituțiilor pe termen lung.

Primul capitol este de ordin teoretic, prin faptul că descrie atât demersurile UE pentru securitatea internă, pacea și stabilitatea europeană, regională și globală, cât și **instrumentele teoretice utilizate**, alături de anumite **clarificări terminologice**. Opțiunile teoretice sunt reprezentate de concepte fundamentale din **realismul neoclasic, instituționalismul istoric, securitatea ontologică, teoria securitizării și de-securitizării**.

Documentele strategice și de planificare ale Uniunii conțin obiective aferente celor două domenii care converg către îndeplinirea rolului UE în materie de securitate, JAI și PESC, cu precizarea că primul dintre acestea numește lupta împotriva terorismului ca parte a domeniului referitor la cooperarea polițenească și judiciară în materie penală. Totodată, rolul UE în planul securității este afirmat la nivel practic în principal prin referire la instrumentele de ordin instituțional. Pe de altă parte, inegalitatea și lipsa de omogenitate în ceea ce privește definirea terorismului și procesul continuu de completare a cadrului juridic, inclusiv a definițiilor adoptate de state, pe măsură ce s-au manifestat noi valențe ale terorismului, reprezintă o imagine a parcursului privind identificarea amenințării grave reprezentată de terorism și a perspectivei de integrare deplină a abordărilor de răspuns față de ceea ce a devenit o amenințare trans-națională și globală.

Teoria realismului neoclasic oferă instrumente adecvate pentru a înțelege comportamentul statelor referitor la politica externă, în cadrul procesului decizional al Uniunii, precum și în afara acestuia, acordând o atenție specială factorilor interni din politica statelor. În final, analizarea acestora din urmă oferă o perspectivă asupra cauzelor de accelerare/încetinire a procesului de integrare în domeniul securității, explicând elemente precum lipsa de flexibilitate și dificultățile apărute în procesul de coordonare între politicile externe ale statelor membre ale UE (SM). Pe de altă parte, impactul pe care structura instituțională a UE îl are în conceperea și modelarea politicilor europene este urmărit în cuprinsul lucrării prin recurgerea la **instituționalismul istoric**. Implicațiile benefice în sensul promovării de la nivelul Uniunii de politici eficiente în domeniul securității sunt explicate de capacitatea structurii instituționale a UE de a facilita depășirea intereselor divergente ale statelor. Lucrarea prezintă momente cheie în care arhitectura instituțională a Uniunii a contribuit la definirea politicilor europene și la consecvența acestora. În ultimul rând, având în vedere dimensiunea psihologică a efectelor asupra persoanelor exercitate de actele de terorism, elementele de ordin **ontologic** sunt de natură a facilita înțelegerea rațiunilor specifice definirii securității statelor și, subsecvent, adoptării măsurilor de combatere a terorismului. Răspunsul statelor poate implica politici și practici de securitate posibile în baza unui **proces de securitzare**, care uneori au rezultate minime în privința *securității fizice* (sau securității statului), însă au implicații importante pentru *securitatea indivizilor* (reducerea percepției de teroare în cadrul societății).

Cel de-al 2-lea capitol tratează evoluțiile, începând cu anul 1941, referitoare la **stabilirea dimensiunii de securitate și apărare la nivelul construcției europene**. Aceste dezvoltări au fost marcate atât de dinamica privind reflectarea intereselor naționale în cadrul

procesului de instituționalizare a cooperării între state, cât și de diversitatea soluțiilor/proiectelor care au permis în cele din urmă extinderea integrării europene la noi domenii de politică. Încercările de reglementare, într-un cadru comun, a unor domenii cu însușiri politice (apărarea, securitatea, politica externă) au fost modelate de un parcurs nestatornic cu privire la natura construcției europene, a metodelor și a mecanismelor alese pentru realizarea unității în plan politic. Inițiativele din a doua jumătate a secolului al XX-lea au relevat plasarea ambivalentă a statelor între: cooperare interguvernamentală și descentralizare sau suveranitate comună – pe de o parte, și viziunea federalistă, globală prin ambițiile de includere sub auspiciul comunitar a sectoarelor în care statele membre dezvoltau interese comune, caracterizată de centralizare – pe de altă parte.

Potențialul configurării celor două domenii – JAI și PESC – asupra abordării comune la nivelul SM cu privire la combaterea și prevenirea terorismului, odată cu instituirea Uniunii Europene, a fost umbrat de plasarea terorismului și respectiv a politicii de securitate (inclusiv apărare) în paliere separate. Următoarele evoluții importante au fost reprezentate de: cristalizarea conceptului de politică europeană de securitate și apărare (PESA) și, în general, determinarea UE de a contribui la gestionarea crizelor cu mijloace proprii, precum și statuarea obiectivului de a dezvolta un spațiu de libertate, securitate și justiție. Capitolul 2 prezintă succesiunea până în prezent a evoluțiilor legislative și instituționale ale Uniunii importante pentru eforturile în domeniul combaterii și prevenirii terorismului.

Capitolul 3, dedicat particularităților terorismului pe continentul european, s-a impus ca urmare a constatării că **măsurile legislative și operaționale, precum și evoluțiile de ordin instituțional**, atât la nivelul UE cât și al statelor europene, raportat la fenomenul terorismului transnațional și intern, au fost influențate de **proliferarea fenomenului și de implicațiile acestuia asupra structurilor politice, sociale sau asupra securității indivizilor**. Din aceste considerente, în primul subcapitol este prezentată imaginea statistică privind **situația atentatelor produse pe teritoriul european**, începând cu anul 1992, momentul includerii securității interne în domeniile de politică ale Comunității Europene și până în prezent. La finalul capitolului, în cadrul secțiunii referitoare la abordarea europeană față de amenințarea terorismului este prezentată perspectiva proprie asupra **evoluției terorismului pe continentul european în următorii ani**.

Datele statistice completează analiza privind dimensiunea și fluctuațiile politicilor de prevenire și combatere a terorismului pe teritoriul european. Aspecte precum numărul, tipologia atentatelor, motivația/gruparea/cauza ideologică sau metodele utilizate în producerea

atentatelor reprezintă repere ale consecvenței privind dezvoltarea măsurilor de răspuns în fața nivelului și caracteristicilor amenințării, respectiv momente cheie pe calea abordării comune în acest domeniu, în cadrul oferit de UE. Deși din punct de vedere numeric, în anumite perioade numărul de atentate jihadiste nu ocupă primul loc în clasament, **statele membre se raportează la terorismul jihadist ca fiind cea mai proeminentă amenințare teroristă**. Această concluzie are în vedere inclusiv faptul că terorismul jihadist în perioada 2014-2022 a provocat cel mai mare număr de persoane rănite și/sau decese, comparativ cu valorile totale care includ victimele rezultate din celelalte tipuri de terorism.

Totodată, perioada 2014-2018 a fost marcată de o amploare fără precedent în ceea ce privește numărul atentatelor jihadiste și victimele rezultate din acestea, în mare parte valorile crescute reflectând activitatea ISIS pe teritoriul european. În perioada recentă, Statul Islamic și al-Qaeda au continuat activitatea de propagandă, concomitent cu executarea de atacuri în Irak și Siria, precum și în alte țări terțe din Orientul Mijlociu, Asia de Sud și Africa, unde sunt prezente grupările afiliate celor două organizații. Deși au înregistrat eșecuri militare, dispariția unor lideri și alte evenimente care au sugerat impresia unei dezintegrări continue în termeni de concentrare a atenției mai ales asupra conflictelor locale și mai puțin asupra conceptelor ideologice de bază promovate de grupurile principale (cum ar fi identificarea la nivelul ISIS a califatului ca fiind un stat global), cele două grupări teroriste au diseminat mesaje extremiste la nivel global și au contribuit la accentuarea amenințării *atacurilor de tipul lup singuratic (lone-wolf)*, prin inspirarea de atacuri teroriste care necesită puțină pregătire, organizare sau fonduri.

Procesul decizional european, definit de modalitatea incrementală de adoptare a politicilor comune și de complexitatea procedurilor legislative, nu corespunde tipului de reacție imediată necesară într-o situație de criză. Această dificultate de natură a afecta luarea deciziilor în situațiile de criză a fost abordată de **arhitectura instituțională a UE de răspuns la crizele transfrontaliere majore**, cu scopul de a confirma nivelul de ambiție al UE ca actor în domeniul securității. Aceste aspecte sunt tratate în **capitolul 4** al lucrării.

Dezbaterea teoretică referitoare la contribuția instituțiilor în urmărirea dezideratului de a asigura pacea și securitatea la nivel global a indicat, cu privire la UE, faptul că instituțiile facilitează obținerea de **soluții europene**, alături de argumentul (promovat de instituționaliști) referitor la capacitatea instituțiilor de **a furniza informații din mediul internațional** (necesare pentru a rezolva problemele de securitate), ceea ce implică responsabilitatea pentru cooperarea între actorii statali. Un alt argument se referă la **credibilitatea pe care o conferă**

angajamentelor, precum și faptul că formează **puncte de coordonare**, contribuind astfel la promovarea reciprocității și a **avantajelor comune ale cooperării între state**.

În situații de criză, relevanța cadrului instituțional european și performanța acestuia rezultă din capacitatea de sistematizare eficientă a procedurilor decizionale (acțiunea integrată prin intermediul cadrului oferit de UE) și din utilizarea resurselor instituționale și operaționale existente. Totodată, structura instituțională a UE contribuie atât la conceperea și modelarea politicilor europene în materie de asigurare a securității, cât și la monitorizarea aplicării acestora sau chiar la implementarea măsurilor adoptate. Proprietatea instituțiilor de a contribui la imaginea Uniunii de actor strategic pe scena internațională este încadrată de creșterea influenței și autonomiei acestora, care se fundamentează pe legitimitatea dobândită ca urmare a promovării intereselor SM.

Din perspectivele enunțate anterior, capitolul în discuție tratează modalitatea de configurare a procesului decizional și competențele instituțiilor europene în formularea de politici în domeniul securității. Totodată, în cuprinsul acestui capitol sunt tratate aspecte referitoare la capacitatea de coordonare a UE în situații de criză, obiectiv urmărit prin sincronizarea răspunsului interinstituțional și sistematizarea procedurilor decizionale europene în cazul producerii unui atac terorist (inclusiv propunerea unor măsuri excepționale care nu sunt prevăzute de instrumentele existente), având în vedere obiectivul de a evita suprapunerea de competențe și de a asigura interacțiunea dintre instituții și SM, precum și coordonarea și complementaritatea între eforturile SM. De asemenea, capitolul detaliază rolul anumitor **actori cheie** în arhitectura instituțională a UE, în ceea ce privește modelarea politicilor europene în domeniu și mai ales al **agențiilor UE**. Având în vedere eterogenitatea instituțiilor și actorilor implicați în procesul de luare a deciziilor în timpul unei crize, implicarea agențiilor pare a se realiza dintr-o **poziție intermediară** între nivelul supranațional al instituțiilor europene și cel interguvernamental asigurat de reprezentarea statelor în consiliile de administrație ale agențiilor și de condiția de a exista o solicitare expresă exprimată de la nivel guvernamental pentru sprijinul operațional al agențiilor pe teritoriul SM.

Astfel cum reiese din **capitolul 5, gestionarea de către Uniunea Europeană a crizelor provocate de atentatele teroriste** poate include **exersarea capacității de sincronizare a răspunsului inter-instituțional european, conducerea procesului politic de formulare a răspunsului la criză**, precum și abilitatea de a **mobiliza și coordona resursele instituționale și instrumentele de care dispun structurile, agențiile europene și SM**. Cu scopul de a măsura contribuția UE la protejarea securității interne a Uniunii, în cadrul acestui capitol sunt analizate

situațiile în care a existat un răspuns concret de la nivelul UE după producerea unui atentat terorist pe teritoriul european. În acest sens, o atenție deosebită este acordată modalității de funcționare a procedurilor decizionale sistematizate (ex. IPCR) care au rolul de a oferi flexibilitatea și celeritatea deciziei într-o situație de criză, aplicării posibilităților legale prevăzute de tratate (precum *clauza de solidaritate* și *clauza de apărare reciprocă*) și recurgerii la instrumentele operaționale existente (ex. furnizate de agențiile europene).

Având în vedere complexitatea care definește poziția UE ca furnizor de securitate, în special legăturile dintre securitatea internă și cea externă și pluralitatea actorilor implicați, gestionarea riscurilor legate de terorism urmează o abordare descentralizată și trans-sectorială. Activarea și funcționarea mecanismelor europene de răspuns la criză clarifică impactul rolului de coordonare strategică și contribuția UE la formularea răspunsului în situații de criză. Abilitatea UE de a se plia în practică pe nevoile reale ale unui stat afectat de urmările producerii unei crize de securitate a fost demonstrată doar parțial, cadrul instituțional european fiind utilizat doar cu scopul de a facilita formularea unui răspuns consolidat (doar la momentul solicitării de asistență și ajutor), fiind evitată cedarea rolului de coordonare a procesului politic către președinția Consiliului (în situația atacurilor teroriste de la Paris din 13 noiembrie 2015). Un rol mai important pentru arhitectura instituțională a UE care asigură implementarea măsurilor de combatere a terorismului se evidențiază însă în afara mecanismelor de răspuns la crize, în contextul gestionării consecințelor și susținerii măsurilor de securitate adoptate de autoritățile naționale în situația unui atentat terorist major.

Statele europene, în calitate de actori cu drepturi depline în materie de combatere a amenințărilor la adresa securității, decid cu privire la modalitatea de conturare a politicii externe, dar și cu privire la politicile și măsurile implementate pe teritoriul național. **Raportarea individuală a statelor față de terorismul transnațional** influențează eforturile depuse de UE ca actor în domeniul securității pe scena internațională. Din această perspectivă, SM contribuie la obiectivele unei abordări comune prin participarea la procesul decizional european, recurgerea la instrumentele specifice arhitecturii europene sau prin implementarea abordărilor europene în domeniu.

Cu scopul de a trata o parte din aspectele particulare ale măsurilor adoptate de SM în domeniul contraterorismului, în cuprinsul **capitolului 6** sunt prezentate studii de caz cu privire la Franța, Germania și Belgia. Analiza a avut în vedere în principal specificul manifestărilor teroriste și particularitățile istorice ale confruntării acestor state cu amenințarea teroristă, inclusiv reglementări și măsuri care nu sunt legate în mod direct de cadrul legislativ european

comun, cum ar fi aspecte referitoare la politica de integrare a străinilor și activitatea serviciilor de informații.

Astfel, răspunsul SM este analizat din 3 perspective: **măsurile în domeniul contraterorismului adoptate în special ca urmare a producerii de atentate teroriste, politicile de integrare a minorității musulmane și gestionarea radicalizării și a extremismului.** Totodată, legătura intrinsecă între factorii interni și formularea deciziilor de politică externă în acest domeniu, prin intermediul instrumentelor propuse de realismul neoclasic, conferă analizei o mai bună înțelegere cu privire la modalitatea în care asumarea de responsabilități pentru creșterea stabilității converge cu obiectivul integrării europene. Poate fi observat faptul că statele europene au adoptat modele variate de integrare a diversității culturale cu scopul de a insera cultural, social și politic grupurile minoritare. De asemenea abordările au fluctuat de-a lungul timpului inclusiv în cadrul aceluiași stat. Un element comun, care definește acțiunile de politică externă a statelor analizate, este reprezentat de participarea la coaliția anti-ISIS, prin depășirea reticenței inițiale față de utilizarea acțiunilor militare pentru combaterea terorismului (mai ales în cazul Franței și Belgiei), în contextul unor evenimente teroriste majore produse pe teritoriul acestor state europene.

Interacțiunea politicilor, documentelor programatice esențiale, instrumentelor instituționale și mecanismelor UE de combatere și prevenire a terorismului a fost exemplificată în cuprinsul lucrării prin expunerea detaliată a **modului în care arhitectura instituțională europeană a funcționat în situații de criză**, respectiv în contextul gestionării consecințelor atacurilor teroriste produse pe teritoriul european. Analizarea invocării dispozițiilor din tratate privind solidaritatea și asistența reciprocă între state, a implementării procedurilor sistematizate și a utilizării mecanismelor UE relevă **utilizarea marginală** până la acest moment a cadrului integrat european în relație cu situațiile de criză generate de atentate teroriste.

Gestionarea situațiilor de criză în domeniul terorismului s-a realizat prin intermediul **actorilor instituționali cheie în arhitectura de securitate europeană**, însă în afara cadrului de coordonare oferit de mecanismele UE prin care s-au stabilit proceduri sistematizate de reacție la astfel de situații. Totodată, instituțiile și agențiile europene au promovat măsuri de combatere a terorismului, unele având efecte imediate cu privire la minimizarea consecințelor atentatelor și prevenirea extinderii acestora, cele mai multe cu implicații în politicile pe termen lung de consolidare a SLSJ.

Așadar eficacitatea mecanismelor europene dezvoltate pentru gestionarea crizelor provocate de atentatele teroriste are un caracter **parțial**. Cu toate acestea, per ansamblu, rolul Uniunii în situațiile de criză **nu poate fi definit ca fiind marginal**, mecanismele instituționale, contribuția actorilor instituționali cheie și sprijinul operațional de la nivelul Uniunii compensând activarea parțială sau nerecurgerea la cadrul european pentru răspunsul la crize. Considerăm că procedurile UE într-o situație de criză pot fi îmbunătățite, spre exemplu prin **promovarea unor instrumente legislative aplicabile exclusiv în situații de crize legate de terorism**, astfel încât regulile noi create să confere un nivel mai mare de predictibilitate și un cadru stabil, care poate fi activat atunci când se impune. O altă concluzie include sugestia privind necesitatea stabilirii unor măsuri concrete pentru configurarea unui **cadru integrat de combatere și prevenire a terorismului la nivelul UE**, care să cuprindă atât dimensiunea internă a securității, cât și cea externă, în cuprinsul concluziilor fiind propuse o serie de măsuri instituționale în sensul configurării unui astfel de model integrat.

Cu privire la nivelul SM, deși benefică pentru securitatea ontologică a statelor, **suprapunerea narațiunii despre migrație cu incidentele teroriste recurente interpretate ca amenințări la adresa securității fizice**, a adus consecințe colaterale nefaste, cu potențial destabilizator pentru proiectul european în ansamblu. Înăsprirea politicilor de integrare reprezintă o sursă de securitate ontologică pentru state. Această tendință este observată inclusiv în contextul proceselor de securitzare/macro-securitzare împotriva terorismului, care au fost susținute de măsuri de consolidare a identității prin creșterea restricțiilor față de *celălalt*, cu scopul de a restabili securitatea ontologică. Observăm că statele au recurs atât la măsuri de protejare a securității fizice, spre exemplu prin implicarea în campanii militare împotriva terorismului internațional, cât și la retorici și acte pentru preservarea securității ontologice, uneori măsurile care vizau ambele dimensiuni ale securității fiind valabile într-un context unic, definit de procesul de securitzare a terorismului.

În ceea ce privește trasarea unor linii de cercetare ulterioară derivate din aspectele subsumate tezei, lucrarea încearcă să creeze un punct de plecare pentru cercetări viitoare în direcția anticipării posibilității privind plasarea activităților referitoare la prevenirea și combaterea terorismului într-o măsură mai mare în slujba principiilor și normelor internaționale în conformitate cu dreptul internațional și/sau a aplicării acquis-ului dezvoltat la nivelul Uniunii. Această perspectivă prezintă utilitate mai ales în contextul în care statele, în calitate de subiecți de drept internațional, pot fi ele însele promotoare ale terorismului de stat sau în situațiile în care imprevizibilitatea politicilor naționale nu asigură complementaritatea necesară

tratării eficiente a unei amenințări comune, precum cea reprezentată de terorismul transnațional și de rețelele teroriste internaționale. O altă direcție de cercetare viitoare este legată de relația dintre securitate și libertate, în acest sens elementele teoretice și practice prezentate în lucrare referitoare la procesul securitizării și de-securitizării reflectând dependența dintre cele două aspecte și arătând că, în anumite cazuri, legitimarea măsurilor de securitate a fost posibilă pentru că, în primă instanță, incidentul terorist a afectat libertatea indivizilor.